

усунення невідповідності між характером концертмейстерської підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі та змістом його практичної діяльності у школі.

Література

1. **Крючков Н. А.** Искусство аккомпанемента как предмет обучения / Н. А. Крючков. – Л.: Музгиз, 1961. – 72 с.
2. **Кубанцева Е. И.** Методика работы над фортепианной партией пианиста – концертмейстера / Е. И. Кубанцева // Музыка в школе. – 2001. – № 4. – С. 52–55.
3. **Люблинский А. А.** Теория и практика аккомпанемента. Методологические основы / А. А. Люблинский. – Л.: Музыка, 1972. – 80 с.
4. **Насыпная Г. А.** Фортепианное воплощение оркестровой звучности (на материале оперных отрывков): [учеб. пособие] / Г. А. Насыпная – М.: Прометей, 2000. – 16 с.
5. **Одинокова И. Н.** Развитие творческих сторон личности студента в процессе обучения элементам композиции: автореф. дис... канд. пед. наук / МГПУ. – М., 1985. – 16 с.
6. **Олексюк О. М.** Музична педагогіка: [навч. посібник] / О. М. Олексюк. – К.: КНУКіМ, 2006. – 188 с.
7. **Рафалович О. В.** Транспонирование в классе фортепиано / О. В. Рафалович – Л.: Музгиз, 1963. – 36 с.
8. **Шендерович Е. М.** О преодолении пианистических трудностей в клавирах: Советы аккомпаниатора / Е. М. Шендерович – М.: Музыка, 1987. – 60 с.

УДК 371.134:7.01

Коночкіна О.І.

САМОСТІЙНА РОБОТА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

В данной статье рассматриваются различные научные подходы относительно понятия «самостоятельная работа» и ее места в современном высшем образовании. Анализируется значение самостоятельной работы студентов и ее качественная организация в системе профессиональной подготовки будущих учителей в условиях изменений, происходящих в современной высшей школе.

Ключевые слова: *высшее образование, самостоятельная работа студентов.*

На сучасному етапі українське суспільство, інтегруючись у світовий простір, зазнає досить активних змін у всіх сферах життєдіяльності. Набуває актуальності питання якісної освіти і духовного розвитку молоді для задоволення потреб оновленої держави.

Відповідно до цього у проєкті “Програми розвитку освіти на 2005-2010 рр.” йдеться про “професійне становлення і професійне зростання особистості студента як спеціаліста, професіонала, про формування творчої, духовно багаті особистості з урахуванням її потреб, інтересів, бажань, здібностей” [1].

Вирішення проблеми якісної підготовки спеціалістів тісно пов’язане з посиленням ролі самостійної роботи в навчальному процесі вищих навчальних закладів. Сучасні програми Міністерства освіти і науки України відводять на самостійну роботу студентів до 2/3 загального обсягу навчального часу. Це свідчить про те, що самостійна робота – важливий резерв підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців.

Саме самостійна робота студента стає однією з важливіших складових навчання, в процесі якої відбувається формування відповідних знань, вмінь та навичок, забезпечується засвоєння студентом основних прийомів пізнавальної діяльності, формується інтерес до творчої діяльності та спроможність вирішувати наукові та практичні завдання. Саме ті знання, які людина отримала самостійно, є дійсно його особистісним надбанням.

Навчаючись у вищому навчальному закладі, студенти повинні одержувати підготовку до послідовної самоосвіти, а засобом досягнення цієї мети стає їх самостійна робота.

До вивчення проблеми впливу самостійної роботи на формування висококваліфікованого фахівця звертаються такі вчені, як А. Алексюк, С. Архангельський, В. Буряк, Л. Вяткін, Б. Єсіпов, В. Загвязинський, С. Зинов'єв, І. Ільясов, Г. Ковальова, В. Козаков, Н. Левітов, І. Лернер, В. Ляудіс, І. Малкін, Р. Назімов, П. Підкасистий, Л. Піменов та інших. В дослідженнях теорії та методики професійної освіти самостійну роботу студентів різних спеціальностей вивчали В. Луценко, Л. Онучак, І. Хом'юк, Г. Шайдур та інші. Отже питання організації самостійної роботи студентів неможна назвати новими, хоча актуальність цієї теми очевидна в світі тенденцій, притаманних сучасній освіті. Навіть в теоретичному плані не існує єдиного погляду на сутність самостійної роботи як дидактичної форми навчання.

Метою статті є визначення і теоретичне обґрунтування сутності поняття «самостійна робота» і розкрити значення самостійної роботи студентів у фаховій підготовці майбутніх спеціалістів.

Розглядаючи підходи до визначення самостійної роботи, можна побачити, що достатньо давно самостійній роботі відводилась значна роль в навчальному процесі. Ф. Дистервег, вивчаючи ідею розвитку розумових сил учнів, відмічав: «Розвиток та освіта жодній людині не можуть бути надані або повідомлені. Всякий повинен досягти цього власною діяльністю. Те, що людина не придбала шляхом своєї самостійності – не його» [2, с.236].

В наукових дослідженнях Л. Вяткіна, В. Єсіпова, Р. Михельсон, Н. Підкасистого, поняття «самостійна робота» розглядається як форма організації, як метод і засіб навчання, та як вид навчальної діяльності.

Дослідники, що вивчали цю проблему відносно вищої школи (А. Алексюк, С. Архангельський, М. Гарунов, В. Козаков, В. Ляудіс, О. Молибог, Р. Назімов, І. Хом'юк, Г. Шайдур та інші), також вкладають в термін «самостійна робота» різний зміст. Але й зараз єдине визначення поняття самостійної роботи відсутнє.

Так, С. Архангельський поняття «самостійна робота» трактує як самостійний пошук необхідної інформації, отримання знань, використання цих знань для вирішення навчальних, наукових і професійних завдань [3].

О. Молибог дає визначення самостійній роботі як діяльності, що складається з багатьох елементів: творчого сприйняття і осмислення навчального матеріалу в процесі лекції, підготовка до занять, іспитів, заліків, виконання дипломних і курсових робіт. Як різноманітні види індивідуальної, групової пізнавальної діяльності студентів на заняттях в позааудиторний час без безпосереднього керівництва, але під спостереженням викладача – характеризує самостійну роботу студентів Р. Назімов. Деякі автори - (В. Граф, І. Ільясов, В. Ляудіс) - самостійну роботу розуміють як систему організації педагогічних умов, які забезпечують керування навчальною діяльністю у відсутність викладача [4, 5].

П. Підкасистий визначає її як «засіб організації і виконання відповідної діяльності у відповідності із визначеною метою».

Вчений вважає, що «самостійна робота у вищій школі являється специфічним педагогічним засобом організації і керування самостійною діяльністю в навчальному процесі». З одного боку, за думкою П.І.Підкасистого, самостійна робота представляє собою навчальне завдання, тобто, об'єкт діяльності студента, з іншого – форму прояву відповідного засобу діяльності з виконання навчального завдання [6, с.49].

Як ми бачимо, самостійна робота розглядається і як вид діяльності, який стимулює активність, самостійність, пізнавальний інтерес, і як система заходів або педагогічних умов, що забезпечують керівництво самостійною діяльністю студентів.

Все вище сказане дозволяє визначити самостійну роботу студентів як важливішу форму організації навчального процесу у вузі, яка виконується без участі, але під керівництвом педагога. В процесі даної форми організації навчального процесу

проявляються такі особистісні якості студента як активність, ініціативність, креативність, відповідальність, а також формуються навички самоорганізації і самоконтролю. Саме в самостійній роботі більш за все можуть проявлятися мотивація, цілеспрямованість, самоорганізованість, самоконтроль студентів.

Але, в першу чергу, самостійна робота студентів спрямована на формування самостійності не тільки як сукупності вмінь та навичок, а і як риси характеру, яка грає сутнісну роль в структурі особистості сучасного спеціаліста вищої кваліфікації. Самостійність в сучасних умовах трактується як одна з головних якостей особистості, і виражається в умінні ставити перед собою відповідні цілі, добиватись їх досягнення своїми силами, як спроможність особистості до діяльності. Самостійність означає необхідність «відповідально відноситись до своєї діяльності, при цьому діяти обізнано та ініціативно не тільки в знайомій ситуації, а й у нових умовах, які потребують прийняття нестандартних рішень» [7, с.688].

В психолого-педагогічних дослідженнях самостійність студента визначається як самостійність дій, мислення [8, с.3].

За думкою М. Махмутова, показниками наявності пізнавальної самостійності є:

а) вміння студента самостійно здобувати нові знання з різних джерел і набувати нові вміння і навички як шляхом вивчення, так і шляхом самостійного дослідження і відкриття;

б) вміння використовувати набуті знання, вміння та навички для подальшої самоосвіти;

в) вміння застосовувати їх на практиці для вирішення різноманітних життєвих проблем [9].

За думкою інших вчених, самостійність передбачає впевненість в своїх силах, критичність ума, наполегливість в досягненні поставленої цілі, спроможність взяти на себе відповідальність за здійснені вчинки [10].

Отже, оскільки самостійність є риса особистості, а особистість формується у діяльності, специфічність цієї форми діяльності навчання визначається тим, що їй притаманна подвійна ціль: формування самостійності студента (спеціальна форма навчання) і розвиток вмінь, знань і навичок студентів (головна ціль діяльності навчання). Тому, слід припустити, що для розвитку самостійності необхідно скласти відповідні умови.

Такий підхід до вирішення цієї проблеми набуває своєї актуальності в системі підготовки майбутніх спеціалістів творчих спеціальностей.

Враховуючи вище сказане, ми можемо визначити низку факторів, що впливають на активізацію самостійності студентів, майбутніх учителів художньо-естетичних дисциплін:

1. корисність роботи. Якщо студент знає, що результати його роботи будуть використані в лекційному курсі, в методичному посібнику, в лабораторному практикумі, з підготовки публікації або іншим чином, тоді відношення до виконання завдання суттєво змінюється в ліпший бік та якість роботи підвищується. При цьому важливо психологічно настроїти студента, показати йому, наскільки необхідна його робота. Іншим варіантом використання фактора корисності є активне використання результатів роботи в професійній підготовці;

2. участь студентів у творчій діяльності. Це може бути участь у науково-дослідницькій, методичній роботі, яка проводиться на кафедрі, олімпіадах з навчальних дисциплін, творчих конкурсах, розважально-дозвіллевих заходах, конкурсах науково - дослідних або прикладних робіт тощо;

3. використання мотивуючих факторів контролю знань (накопичувальні оцінки, рейтинг, тести, нестандартні екзаменаційні процедури). Ці фактори за визначених умов можуть визвати спрямованість до змагання, що само по собі являється сильним мотиваційним фактором самовдосконалення студента;

4. заохочення студентів за успіхи в навчанні та творчій діяльності (стипендії, преміювання, додаткові бали) і санкції за погане навчання;

5. індивідуалізація завдань, що виконуються як в аудиторії, так і поза нею, постійне їх оновлення;

6. мотиваційним фактором в інтенсивній навчальній роботі, і, в першу чергу самостійній, є особистість викладача. Викладач повинен бути взірцем для студента як професіонал, як творча особистість. Викладач може і повинен допомогти студентові розкрити свій творчий потенціал, визначити перспективи свого внутрішнього зросту.

Скорочення часів на аудиторні заняття (лекційні, практичні, семінарські і т.д.), призводить до поширення самостійної роботи студентів, яка представляє собою різноманітність типів навчальних, виробничих і дослідницьких завдань, що виконуються студентами під керівництвом викладача, з метою засвоєння різних знань, вмінь та навичок, досвіду творчої діяльності і виробництва системи поведінки. Вона може бути як аудиторною, тобто виконується в продовж аудиторних занять за розкладом, так і позааудиторною.

Проаналізуємо це.

Аудиторна самостійна робота може відбуватись під час практичних занять, семінарів, виконанні практикуму, а також під час читання лекцій. Під час лекції в аудиторії доцільне проведення експрес-контролю засвоєння теоретичного матеріалу основною масою студентів шляхом короткого письмового опитування за конкретними темами, тестування і т.д. В процесі практичних і семінарських занять різні види самостійної роботи дозволяють зробити процес навчання більш динамічним і підняти активність значної частини студентів в навчальній групі.

Щодо позааудиторної самостійної роботи, то вона має більш різноманітні форми: а) підготовка рефератів, доповідей, очерків та інших письмових робіт на задані теми; б) виконання домашніх завдань письмового і пошуково-дослідницького характеру; в) виконання індивідуальних завдань, які направлені на розвиток у студентів самостійності і ініціативності; г) виконання курсових проектів і робіт; д) підготовка до участі в науково-теоретичних конференціях, олімпіадах та ін.

Для організації позааудиторної самостійної роботи важливо враховувати відношення студента до навчання, його пізнавальну активність, яка залежить від мотивації навчальної діяльності, від структури і динаміки його ціннісних орієнтацій. Метою позааудиторної самостійної роботи повинно стати засвоєння знань, формування вмінь, навичок і, головне, розвиток особистісних якостей студента, необхідних для подальшого професійного розвитку.

В процесі більш продуктивної організації позааудиторної самостійної роботи студентів необхідно враховувати такі мотиви: 1) соціальні: обов'язок і відповідальність, розуміння значущості навчання для суспільства; бажання зайняти відповідні позиції щодо відносин з оточуючими, отримати їх схвалення; 2) пізнавальні: орієнтація на оволодіння новими знаннями, засвоєння умов і засобів самостійного отримання знань; цікавість до процесу, змісту, результату навчання і в кінці кінців – до обраної професії [11, с.88-90].

Таким чином, самостійна робота може бути визначена як цілеспрямована, внутрішньо мотивована, структурована самим суб'єктом діяльність. Її виконання потребує достатньо високого рівня обізнаності, рефлексивності, самодисципліни, особистої відповідальності, надає студентові задоволення як процес самовдосконалення й самопізнання.

Між тим, враховуючи певні зміни в навчальному процесі сучасної вищої школи, більшість вчених вважає, що самостійна робота студентів є не тільки важливою формою навчального процесу, а й поступово стає його основою. Це передбачає орієнтацію на активні методи оволодіння знаннями, розвиток творчих здібностей студентів. Це може означати принциповий перегляд організації навчального процесу в вузі, який повинен будуватись так, щоб розвивати вміння навчатись, вміння самостійно аналізувати факти і

явища, вчить самостійному мисленню і творчому підходу до навчальної діяльності, сприяє розвитку ініціативи, наполегливості, дає можливість формувати у студентів здібності до саморозвитку, творчому застосуванню отриманих знань, засобам адаптації до професійної діяльності в сучасності. Отже, вона служить засобом перевтілення отриманих знань в уміння та навички.

Тому, ми вважаємо, що ефективність використання самостійної роботи залежить від дотримання низки педагогічних умов, до яких відносяться:

- попереднє проектування викладачем самостійної роботи студента, визначення її місця в структурі навчального процесу, уточнення мети і завдань її виконання;
- насичення навчального процесу різноманітними типами самостійних робіт (за зразком, реконструктивними, евристичними, творчими), а також використання різних їх форм (контрольні, курсові, проєктні, дипломні, науково-дослідницькі, творчо – пошукові, та ін.) в рамках як аудиторних, так і позааудиторних занять;
- формування у студентів навичок творчого підходу до виконання самостійної роботи.

Таким чином, самостійна робота студентів включає різноманітні види навчальної діяльності, що відбувається без безпосередньої участі викладача, але під його керівництвом. Правильна організація самостійної роботи студентів дозволяє розвивати творчу активність, логічне мислення, спостережливість, готує до досконалості у професійній діяльності; такий вид діяльності також відіграє вирішальну роль у формуванні особистості майбутнього спеціаліста і стає необхідною вимогою для розвитку його потенційних можливостей. Окрім практичної важливості самостійна робота має й велике значення у вихованні: вона формує самостійність не тільки як сукупність відповідних вмінь та навичок, але ж, і як рису характеру, що суттєво впливає на особистість сучасного компетентного спеціаліста.

Але саме поняття «самостійна робота» наповнюється змістом тільки тоді, коли визначена конкретна педагогічна система, в якій воно розглядається. Тому можливі два основних шляхи організації навчального процесу на основі самостійної роботи студентів. Перший – це збільшення ролі самостійної роботи в процесі аудиторних занять. Реалізація цього шляху потребує розробки методик та нових форм організації аудиторних занять. Другий – підвищення активності студентів за всіма напрямками самостійної роботи в позааудиторний час і це пов'язане з відповідними труднощами.

В першу чергу – це недостатня готовність до нього більшості студентів. Тому основним принципом організації самостійної роботи студентів повинен стати перехід від формального виконання окремих завдань до пізнавальної активності з формуванням особистого погляду в процесі вирішення поставленої проблеми. Головною метою самостійної роботи є навчання студентів самостійно працювати з навчальним матеріалом, з науковою інформацією для того, аби прищепити вміння в подальшому безперервно підвищувати свою професійну компетентність.

Таким чином стає зрозумілим, що ефективність самостійної роботи в процесі навчання залежить від умов її організації, змісту і характеру завдань, логіки їх будування, джерела знань, якості результатів в процесі виконання цієї роботи.

Враховуючи вище сказане, ми можемо сказати, що на сучасному етапі модернізації вищої освітньої галузі проблема якісної організації самостійної роботи студентів у вищій школі стоїть досить гостро і потребує подальшого вивчення, наукового обґрунтування, розробки нових форм і методів.

Література

1. *Програма розвитку освіти України на 2005-2010 роки*: Проект // Вища освіта України. – 2005. – № 3. – С.76-103.

2. *Дистервег Ф.А.* Избранные педагогические сочинения. / Дистервег Ф.А. – М. : Учпедгиз, 1956. – 374 с.
3. *Архангельский С.И.* Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. / Архангельский С.И. – М. : Высшая школа, 1980. - 380 с
4. *Молибог А.Г.* Вопросы научной организации педагогического труда в высшей школе / Александр Григорьевич Молибог – 2-е изд., доп. – Минск.: Вышэйш. Школа, 1975. – 288с.
5. *Основы организации учебной деятельности и самостоятельной работы студентов.* Учеб.-метод. пособие. / Граф В., Ильясов И., Ляудис В. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. - стр. 34.
6. *Пидкасистый П.И.* Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. / Пидкасистый П.И. – М. : Педагогика, 1980. – 238с.
7. *Современный словарь по педагогике* / [сост. Рапацевич Е.С.]. – Мн. : «Современное слово», 2001. – 928 с.
8. *Ковалева Г.Е.* Организация самостоятельной работы студентов на основе деятельностной теории учения. / Ковалева Г.Е. – СПб. : 1995.
9. *Махмутов М.И.* Проблемное обучение. Основные вопросы теории [Текст] / Махмутов М.И. – М. : Педагогика, 1975. – 367 с.
10. *Сластёнин В.А.* Психология и педагогика [Текст]: учеб. пособие / В.А. Сластёнин, В.П. Каширин. – М. : Академия, 2001. – 480 с.
11. *Федорова М., Якушкина Л.* Модель организации внеаудиторной самостоятельной работы / М. Федорова, Л. Якушкина. // Высшее образование в России. - 2007. - № 10. – с. 88 – 90.

УДК 378.147.134:78

Карпенко Т.П.

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ – СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

В статті розкривається содержание совершенствования концертмейстерского мастерства, как составной профессиональной подготовки будущих специалистов, что формируется за соответствующими направлениями. Приобретение будущими специалистами профессиональных концертмейстерских навыков в подготовке к педагогической деятельности детерминированные степенью развития способностей личности, что характеризуется чувством ансамбля, наличием определенного объема музыкально-теоретических и психолого-педагогических знаний.

***Ключевые слова:** формирование навыков, концертмейстерская деятельность, исполнительство, профессиональные качества, чувство ансамбля, музыкально-теоретические и психолого-педагогические знания, учитель-музыкант.*

Процес формування професійних якостей майбутніх учителів музики потребує удосконалення концертмейстерської майстерності – саме у цій діяльності виявляються їх необхідні ансамблеві та виконавські якості.

Практична діяльність учителя музики включає поряд з дидактичними і суто виконавські аспекти – хорове диригування, сольне виконання (гра і спів), концертмейстерство; позаурочну діяльність, яка поряд з урочною є важливою частиною музично-просвітницької роботи спеціаліста школи і передбачає, крім керівництва хором та фольклорними учнівськими колективами, ансамблеві форми музикування з учнями та акомпанування їх сольному та ансамблевому співу.

Концертмейстерство та гра в ансамблі висувають певний комплекс вимог до виконавців. Тому здатність до орієнтації у різних ситуаціях музично-виконавської